

ISTORIJOS ŠALTINIŲ TYRIMAI

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

VILNIAUS UNIVERSITETAS

ISTORIJOS ŠALTINIŲ TYRIMAI

Sudarė
Darius Antanavičius
Darius Baronas

1

VILNIUS 2008

UDK 930.2(093)
Is81

Redaktorių kolegija:

Darius Antanavičius
(Lietuvos istorijos institutas)

Darius Baronas
(Lietuvos istorijos institutas)

Zenonas Butkus
(Vilniaus universitetas)

Artūras Dubonis (pirmininkas)
(Lietuvos istorijos institutas)

Mathias Niendorf
(Kylio universitetas)

Rimvydas Petrauskas
(Vilniaus universitetas)

Irena Valikonytė
(Vilniaus universitetas)

Redkolegijos adresas:

Lietuvos istorijos institutas,
Kražių 5, LT-01108 Vilnius, Lietuva
el. p. dubonis@istorija.lt

TURINYS

Pratarmė	7
----------------	---

Straipsniai ir studijos

Artūras Dubonis

Dvylika Traidenio valdymo metų: Haličo-Voluinės metraščio lietuviškųjų žinių informatyvumo klausimu	11
Twelve Years of Traidenis' Rule (About the Data on Lithuania in the Halych-Volhynian Chronicle). <i>Summary</i>	24

Darius Baronas

Pilėnai ir Margiris: faktai ir fikcijos	27
Pilėnai Castle and Duke Margiris in 1336: Facts and Fiction. <i>Summary</i>	64

Stephen C. Rowell

Ne visai primintinos kautynės: ką byloja šaltiniai apie 1399 m. mūšį ties Vorsklos upe?	67
An Almost Forgotten Conflict: What do the Sources Reveal of the Battle of Vorskla, 1399? <i>Summary</i>	89

Rimvydas Petrauskas

Riteriai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XIV a. pabaigoje–XVI a. pradžioje	91
The Knights in the Grand Duchy of Lithuania Between the Late Fourteenth and Early Sixteenth Centuries. <i>Summary</i>	112

Eugenijus Saviščevas

Suvaldyti chaosą: bandymas naujai tirti Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero suteikčių knygą	115
Ordering Chaos: An Attempt to Research Anew the Cartulary (księga danin) of Grand Duke Casimir of Lithuania. <i>Summary</i>	173

Laimontas Karalius

Lietuvos Metrikos <i>knygų</i> vaidmuo Aleksandro Jogailaičio kanceliarijoje (problemos aktualumas ir tyrimo perspektyvos)	175
The Role of the Books of the Lithuanian Metrica in the Chancery of Grand Duke Alexander (1492–1506) (Relevance of the Issue and Research Prospects) <i>Summary</i>	215

<i>Raimonda Ragauskienė</i> Galimybės klastoti bajorijos dokumentus Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a.	219
Possibilities of Forgery of Gentry Documents in the Grand Duchy of Lithuania in the Sixteenth Century. <i>Summary</i>	248
<i>Jonas Drungilas</i> Jono Gruževskio archyvo registras (XVI a. pab.–XVII a. pr.)	251
Register of Jonas Gruževskis' Archive (Late-Sixteenth – Early-Seventeenth Centuries). <i>Summary</i>	265
<i>Stanislovas Pamerneckis</i> Lietuvos dvarų ūkinė dokumentacija: pajamų-išlaidų knygos XIX a. pirmojoje pusėje (Adutiškio dvaro archyvo pagrindu)	267
Economic Documentation of Lithuanian Estates: Early Nineteenth-Century Ledgers as Exemplified by the Holdings of the Archive of Adutiškis Estate. <i>Summary</i>	297
<i>Diskusija</i>	
<i>Algirdas Baliulis</i> . Lietuvos istorijos šaltinių, rašytų kirilica, kai kurios skelbimo problemos	299
Some Problems of the Publication of Lithuanian Historical Sources in the Cyrillic Script. <i>Summary</i>	314
<i>Šaltinio publikacija</i>	
Vilniaus vyskupo koadjutoriaus Jurgio Radvilos 1575 m. liepos 4 d. informacinis procesas (<i>parengė Darius Antanavičius</i>)	315
Processus Informativus of 4 July 1575 on Coadjutor Bishop Jurgis Radvilas of Vilnius (Edited by Darius Antanavičius). <i>Summary</i>	344
<i>Recenzijos, Anotacijos</i>	
<i>О. Купчинський. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть / Дослідження. Тексти. Львів, 2004, pp. 1282, [4]. 500 egz., 42 il. ISBN 966-7155-85-4 – (Artūras Dubonis)</i>	345
<i>Mindaugas Paknys. Vilniaus miestas ir miestiečiai 1636 m.: namai, gyventojai, svečiai, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2006, 318 p. ISBN 9955-624-71-X – (Darius Baronas)</i>	346
Apie autorius	349
Autoriams	351
Guide for Authors	355

RECENZIJOS, ANOTACIJOS

О. Купчинський, *Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть / Дослідження. Тексти, Львів, 2004, 1282 p., [4], 500 egz., 42 il. ISBN 966-7155-85-4*

Olego Kupčinskio parengtame leidinyje publikuojamas Haličo-Voluinės kunigaikštystės 225 aktų ir dokumentų korpusas tikraja šio žodžio prasme ir jų moksliniai tyrimai. Parengėjo žodžiais tariant, knygoje skelbiami daugiau ar mažiau žinomi ir net iš viso nežinomi, taip pat ir neautentiški tekstai. Aktai ir dokumentai, surinkti Ukrainos, Lenkijos, Rusijos, Vatikano ir Lietuvos archyvuose bei bibliotekose, formuoja vientisą, oficialios kilmės XIII–XIV a. pirmosios pusės Haličo-Voluinės kunigaikštystės istorijos šaltinių bloką (p. 1113). Publikacijos sandara yra tokia: įvadinė dalis su pratarme ir santrumpų sąrašu (p. 3–116), pirmas skyrius „Autentiški aktai ir dokumentai, išlikę kaip originalai arba originalų nuorašai“ (p. 117–204), antras skyrius „Aktai ir dokumentai, rekonstruoti iš metraščių, metrašėlių ir religinės literatūros“ (p. 205–356), trečias skyrius „Neautentiški aktai ir dokumentai“ (p. 357–734), ketvirtas skyrius „Užuominos apie Haličo-Voluinės kunigaikštystės XIII–XIV a. pirmosios pusės aktus ir dokumentus vienalaikiuose ir vėlesniuose dokumentų paminkluose“ (p. 735–1112), išvados (p. 1113–1118) ir priedai (p. 1119–1282): santraukos anglų, vokiečių, prancūzų kalbomis ir įspūdingos asmenų bei vietų rodyklės.

Kiekviename skyriuje aktai ir dokumentai pateikiami chronologine tvarka. Publikuojamas tekstas skelbiamas originalo kalba (išverčiamas į ukrainiečių kalbą, jei rašytas nerusiškai, anot rengėjo – „nesenukrainietiškai“), turi mokslinį komentarą ir archeografinį-leidybinį aparatą. Tenka pažymėti, kad mokslinis-archeografinis skelbiamo akto ar dokumento aparatas yra pateikiamas kiekvienos publikacijos pradžioje, o pats originalusis tekstas – jos pabaigoje. Dėl to iš pradžių neįgudus šiek tiek sunkoka naudotis publikacija – dažnai reikia perversti keliolika puslapių, kad surastum akto ar dokumento tekstą, pavyzdžiui, versti penktojo numerio mokslinių-archeografinių pastabų p. 468–480 ir rasti publikaciją p. 480–484. Kartu reikia pridurti dar porą pastabų. Tokios apimties leidinys (1282 puslapiai!) turėjo būti su kolontitulais. Juk iš tiesų neparanku sklaidyti ieškant reikiamo dokumento numerio puslapių gausoje. Leidiniui trūksta bendro 225 dokumentų sąrašo, sudaryto chronologine ar kokia kita tvarka.

Išleistoji knyga – iš tiesų įspūdingas didelio ir kruopštaus mokslininkų darbo rezultatas. Paskelbta 14 autentiškų aktų ir dokumentų, 69 – rekonstruoti iš literatūros, 26 – neautentiški (t. y. falsifikatai) ir 116 užuominų apie egzistavusius aktus ir dokumentus, t. y. paskelbta 225, o ne 227 vienetai, kaip nurodo jų parengėjas (p. 1113). Leidinyje skleidžiasi Haličo-Voluinės kunigaikštystės visuomenės materialinis ir dvasinis gyvenimas. Kita vertus, reikia pasakyti, kad tarp originaliųjų dokumentų yra vienas kitas su „neoriginalumo“ požymiais, bet jų analizė nėra šios trumpos anotacijos objektas.

Haličo-Voluinės kunigaikštystė kaip artima kaimynė visokeriopai veikė Lietuvos raidą nuo pat pirmųjų jos valstybingumo dienų. Skelbiamuose aktuose ir dokumentuose atrasime daug lituanistikos duomenų apie asmenis ir įvykius: ir tarp originaliųjų tekstų, ir tarp įtartinųjų, ir iliustracijose. Pavyzdžiui, tarp 14-kos autentiškųjų yra nr. 2 ir 14 lituanistiniai. Visa tai leidinį daro be galo vertingą ir reikalingą lietuvių tyrinėtojams.

Knyga parengta vadovaujant Ševčenkos mokslo draugijai (Lvovas), parengimą ir leidybą finansavo Ukrainos laisvasis universitetas ir Amerikos mokslo draugijų taryba.

Artūras Dubonis

Mindaugas Paknys, *Vilniaus miestas ir miestiečiai 1636 m.: namai, gyventojai, svečiai*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2006, pp. 318. ISBN 9955-624-71-X

Nors Vilniaus miesto istorijos tyrinėjimai kol kas dar neturi tokio juos telkiančio tęstinio leidinio, kokį turi Kaunas – būtent *Kauno istorijos metraščių*, tačiau vargu ar šis trūkumas yra skaudžiai juntamas. Juk iš dalies vilniečiai turi būti dėkingi tiems tyrėjams, kurie Vilniuje surado vietą realizuoti savo asmenybę. Vienas tokių yra ir šios recenzuojamos monografijos autorius, kuris kilęs iš Kauno, bet įsikūręs Vilniuje. Mindaugas Paknys priklauso jaunesniajai istorikų kartai, kuri atėjo plėsti Lietuvos istorijos dirvonų nepriklausomybės laikų pradžioje. M. Paknys jau spėjo pagarsėti savo darbais, skirtais Pažaisliui, Vilniaus Šv. Petro ir Pauliaus bažnyčiai, Vilniaus arkikatedros Šv. Kazimiero koplyčiai, ir kt. Knygos autorius puikiai įkūnija tradicinį, archyvuose panirusį istoriką ir dailės istoriką, aktyviai tiriantį savo susižavėjimo objektus gryname ore. Kitaip nei ką tik minėti Mindaugo Paknio darbai, ši jo knyga yra tradicinio istoriko duoklė tradiciniam istorikų amatui – šaltinių publikavimui ir komentavimui. Knygos pagrindą sudaro unikalūs Vilniaus istorijos šaltinis – 1636 m. Vilniaus magistratui priklausančių posesijų aprašymas, kuris buvo reikalingas valdovo Vladislovo IV Vazos (1632–1648) dvaro personalui apgyvendinti mieste. Dėl trumpumo šis dokumentas vadinamas 1636 m. Vilniaus aprašymu.